

Främlingsfientlighet i skolan

**– En kvalitativ intervjustudie om hur rektorer hanterar
främlingsfientliga idéer**

Jennie Zell Heder

Sofia Höglund

**Examensarbete 15 hp
Utbildningsvetenskap 61- 90 hp
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2008**

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Lärarprogrammet

Titel: Främlingsfientlighet i skolan - En kvalitativ studie om hur rektorer hanterar främlingsfientliga idéer i skolan

Engelsk titel: Xenophobia in school – a qualitative study of how principals handle respond to xenophobic ideas

Sidantal: 31

Författare: Jennie Zell Heder och Sofia Höglund

Handledare: Roger Blomgren

Examinator: Jörgen Dimenäs

Datum: 17-09-2008

Sammanfattning

Bakgrund: Främlingsfientlighet är ett ständigt debatterat ämne i media där det påstås att främlingsfientligheten hos barn och ungdomar ökar. Skolan har blivit en arena där främlingsfientliga organisationer kan rekrytera medlemmar. Vi är intresserade av att ta reda på hur rektorer hanterar detta. Den svenska yttrandefrihetsgrundlagen kan hamna i kollision med de demokratiska värderingar skolan skall arbeta med. Detta är ett intressant problem som behöver forskas i. I Ytterby vägrades en elev godkänt betyg i samhällskunskap då han vägrat arbeta med en elev av utländsk härkomst. Främlingsfientligheten sprider ut sig i de svenska skolorna och många elever kränks på grund av sitt ursprung.

Syfte: Syftet med vår studie är att undersöka hur rektorer hanterar främlingsfientliga idéer och yttringar i skolan.

Metod: Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod för att få så detaljerade intervjuer och resultat som möjligt. Vi har intervjuat åtta rektorer i fyra olika kommuner.

Resultat: Rektorerna är överens om att främlingsfientlighet handlar om kränkningar. De säger att det inte förekommer främlingsfientliga kränkningar i större utsträckning på deras skolor, men att främlingsfientligt klotter uppmärksammas på skolor med högre antal invandrare. Det är ovanligt att elever bär främlingsfientliga kläder eller symboler. Främlingsfientliga organisationer som försöker ta kontakt med elever eller personal på skolan är också ovanligt. Gränsen för vad man får säga och göra i skolan går vid när en person känner sig kränkt, detta är samtliga skolledare överens om.

Rektorerna anser att främlingsfientlighet yttrar sig på en mängd olika sätt. Alla rektorerna tror att hemmet kan vara en källa där främlingsfientligheten groer. De tror även att kompisar, organisationer och media kan påverka. Skolledarna har svårt att bestämma vem som är det största problemet, elever med främlingsfientliga åsikter eller främlingsfientliga organisationer. De tror att det är en blandning av dessa. På de skolorna som har mycket invandrare tror rektorerna att främlingsfientligheten har ökat medan rektorerna på skolor med lite invandrare tror att det inte har ökat. Rektorerna tycker att man ska framhålla värdegrundsarbetet för att motverka främlingsfientlighet. De anser att man ska reda ut främlingsfientliga problem på individnivå. Skolledarna är helt överens om att yttrandefrihetslagen väger tyngre än skolans demokratiska värderingar. Samtliga skolor har en likabehandlingsplan som används men orden främlingsfientlighet eller rasism omnämns inte. Rektorerna tycker att de är väl insatta i de styrdokument som finns.

Abstract

Background: Xenophobia is a frequently debated subject in the media, where it is asserted that xenophobia amongst children and youths is increasing. We want to find out if this assertion is correct. In Sweden everyone under the age of 16 has to go to school. The school has become an arena for xenophobic organizations to recruit members. We are interested in finding out how principals handle this issue. The Swedish freedom of speech written in the constitution can collide with the democratic values that the school should work for. This is an interesting problem that needs to be researched. In Ytterby one pupil was refused a pass in his social studies class, this being after he refused to work with a foreign pupil. Xenophobia is spreading in Swedish schools and many pupils are victims of discrimination because of their origin.

Aim: The aim of our study is to investigate how principals deal with xenophobic ideas and manifestations in school.

Method: We have chosen to use a qualitative method to get as detailed interviews and results as possible. We have interviewed eight principals in four different urban districts.

Result: The principals are agreed that xenophobia is mostly about violations. They say that there is not that much xenophobic denigration at their schools, but that xenophobic graffiti have been observed mostly at schools with a higher number of immigrants. It is unusual that pupils wear xenophobic clothes or symbols. It is also unusual for xenophobic organizations to try to contact pupils or personnel at the schools. The limit of what is allowed to be said or done in school is decided by the stage at which a person feels violated, according to the principals interviewed.

The principals say that xenophobia manifests itself in many different ways. All of the principals think that the pupils' homes could be the main source of the xenophobic ideas. They also believe that friends, organizations and media can be influential. The interviewed persons had difficulty deciding what was the major source of the problem, the pupils with xenophobic ideas or the xenophobic organizations. They think that there might be a mix of these two. At the schools with lots of immigrants, the principals think that xenophobia has been increasing, while the principals at the schools with few immigrants think that this is not the case. The principals think that schools should emphasize the necessity of the collection of values put forward by the Swedish government. They also think that the school should take care of the xenophobic problems on an individual level. The principals agreed that freedom of speech weighs more heavily than the democratic values of the schools. All of the schools have a plan for equal rights, but the words xenophobia and racism are not mentioned. Finally, the principals think that they are up to date in working with the school regulations.

Innehåll

Inledning.....	1
Bakgrund	1
Syfte och frågeställningar.....	3
Begreppsdefinition	4
Forskningsbakgrund	5
Främlingsfientliga idéer	5
Skolans arbete.....	6
Metod	8
Metodval.....	8
Urval.....	8
Bearbetning	8
Forskningsetik	9
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	9
Resultat.....	10
Introduktion till resultatet	10
Vad är främlingsfientlighet	10
Resultatsammanfattning, Vad är främlingsfientlighet.....	13
Främlingsfientlighet idag	13
Resultatsammanfattning, Främlingsfientlighet idag.....	17
Agerande vid främlingsfientliga problem	18
Resultatsammanfattning, Agerande vid främlingsfientliga problem.....	20
Resultatanalys och diskussion	21
Referenslista	
Bilaga 1 Intervjuguide	

Inledning

Vår uppsats kommer att handla om hur rektorer hanterar främlingsfientliga frågor i skolan. Frågor som rör främlingsfientlighet är en ständigt debatterad fråga i media idag (Sveriges Radio 1). I fokus för debatten står unga människor i åldern 13-20 år och hur de påverkas av främlingsfientliga organisationer och deras åsikter. Debatten hävdar att främlingsfientligheten i skolorna har ökat och vi vill ta reda på om detta stämmer enligt rektorerna på ett antal utvalda skolor.

Vårt intresse för detta problemområde väcktes redan när vi i en delkurs i samhällsvetenskap B läste om ett främlingsfientligt parti i Frankrike som blivit mycket framgångsrikt, Nationell Front. Under 70-talet behövde landet mycket arbetskraft och människor från en rad länder invandrade till Frankrike för att arbeta. Efter ett antal år blev landet segregerat och fransmännen ville ha bort invandrarna då de ansåg att de tog deras arbeten. Det blev en konflikt mellan den inhemska befolkningen och invandrarna. Den inhemska befolkningen valde att rösta på det främlingsfientliga partiet Nationell Front som vann mark och än idag är ett framgångsrikt parti i Frankrike. (Gaspard, 1995) Samma sak skulle kunna hända i Sverige och vi tror att det bästa stället att börja ta tag i främlingsfientligheten är i skolan. Skolan har idag blivit en potentiell arena för att värva sympatisörer till främlingsfientliga organisationer och partier. Sveriges radio intervjuade Nationalsocialistisk Fronts talesman den 23 april i år angående organisationens rekrytering bland skolungdomar. ”Skolungdomar är en viktig del som vi riktar våra resurser till. Vi hoppas uppnå det vi i stort sett uppnår nu också, att när vi har skolauktioner så värvar vi stora antal ungdomar.” (Sveriges Radio 2)

Vi ser det som viktigt för vårt kommande yrke som lärare, att ha kunskap om hur främlingsfientligheten breder ut sig. Vi vill ta reda på om massmedias bild stämmer överens med den verklighet vi snart kommer att arbeta i. Det är även av intresse att ta reda på hur rektorer på bästa sätt kan arbeta mot främlingsfientlighet.

Bakgrund

Vi är intresserade av att ta reda på hur rektorer hanterar främlingsfientlighet. Har de stött på problemet eller om så inte är fallet, vet de hur de ska hantera det och agera om det skulle dyka upp. Det reella problemet består av en konflikt mellan demokratins värdegrund i skolan och yttrandefriheten som fastslås i regeringsformen och i Yttrandefrihetsgrundlagen. Regeringsformen som är en av Sveriges grundlagar tar upp att alla har rätt till yttrandefrihet. I Regeringsformen kapitel 2, 1 § står det att ”Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor” (Regeringsformen). I Yttrandefrihetsgrundlagen kapitel 1, 1 § står det dessutom att:

Varje svensk medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt enligt denna grundlag att i ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar offentligen uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst. Yttrandefriheten enligt denna grundlag har till ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande.

Regeringsformen och yttrandefrihetsgrundlagen är intressanta för vårt arbete då de tydligt visar att man ska värna om yttrandefriheten. Eftersom dessa lagar är grundlagar har de en speciell ställning i samhället då de står över många andra lagar (Sveriges riksdag). Som kontrast till yttrandefrihetsgrundlagen har vi läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, i Lpo94 och dess värdegrund står det om alla elevers demokratiska rättigheter;

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. (Lpo94 2006:3)

Hur man sedan tolkar lagarna som kan komma i konflikt med varandra är en inte helt enkel uppgift. Rektorn är den som har huvudansvaret i den svenska målstyrda skolan. Därför är det av intresse att ta reda på hur vederbörande tar ställning i konflikten mellan lagarna. Regeringsformen och Yttrandefrihetsgrundlagen går ut på att värna om yttrandefriheten i andra medier än tryckta skrifter, men får man göra uttalande som kränker en annan människa?

I Sverige har det förts debatter om den ökande främlingsfientligheten bland elever i skolan. Ytterbyfallet är ett exempel på detta där en elev vägrades ett godkänt betyg från sin lärare då eleven inte hade demokratiska värderingar. I läroplanen för samhällskunskap står det: "Eleven ska förstå de gemensamma och demokratiska värden som vårt samhälle vilar på samt kunna tillämpa ett demokratiskt arbets- och beslutssätt." (Läroplan, Samhällskunskap, 2000:1) Skolledningen valde att inte låta eleven få godkänt då denne inte uppfyllde det demokratiska arbetssättet läroplanen kräver. Eleven vägrade att arbeta med elever av utländsk härkomst.

Vi vill förtydliga rektorns roll i skolan genom att citera skollagen kapitel 1, 2 §:

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan främja jämställdhet mellan könen samt aktivt motverka alla former av kränkande behandling så som mobbning och rasistiska beteenden.

Skollagen är intressant då vår undersökning är inriktad på skolans område. Rektorer som vi valt att intervjua är de som har huvudansvaret för att skollagen följs. I skollagen står det hur skolans verksamhet skall utformas i en målstyrd skola. Som ett led i att underlätta för rektorerna har regeringen utarbetat en handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering i skolan (Regeringen 1). Regeringens uppfattning är att främlingsfientligheten och diskrimineringen i skolan ser ut att öka, därför har de tagit detta initiativ. I regeringens handlingsplan förtydligas skolans ansvar för bland annat bekämpande av rasism och främlingsfientlighet. Denna handlingsplan kan användas som utgångspunkt när rektorerna skriver sin handlingsplan mot mobbning och kränkande behandling som är obligatorisk för skolor sedan 2006. En av våra frågeställningar till rektorerna lyder; har ni en handlingsplan mot mobbning och annan kränkande behandling, samt innehåller den delar specifikt om rasism och främlingsfientlighet. Vi vill veta om det är viktigt för rektorerna att ha en sådan handlingsplan att utgå ifrån. Enligt Rädda barnens rapport (2002) finns en sådan handlingsplan på de skolor de undersökt. Två tredjedelar av de tillfrågade menar dock att något specifikt om främlingsfientlighet eller rasism inte står med i handlingsplanen. Vi har fått uppfattningen att Rädda Barnens rapport visar att det kan vara viktigt för skolledare att ha en specifik handlingsplan för främlingsfientlighet och rasism.

Idag hävdar vissa medier att främlingsfientligheten breder ut sig i svenska skolor. Många barn blir kränkta eller diskrimineras på grund av sitt ursprung. (Aftonbladet) Vi vill fördjupa oss i och diskutera problematiken när det gäller rektorns ansvar att verka för en jämställd skola där alla människor ska behandlas lika.

Syfte och frågeställningar

Vårt problemområde är att ta reda på hur skolor arbetar med och hanterar främlingsfientliga frågor. Vi har valt att jämföra åtta olika rektorsområden där några skolor är invandrartäta och andra inte har så många invandrare. Vi vill se på skolornas likheter och skillnader när det gäller att hantera dessa problem. Den dagliga nyhetsdebatten framhåller att det finns en större andel invandrartäta skolor än skolor med få invandrare som har problem med främlingsfientlighet. (Aftonbladet) Ett av våra delmål är att ta reda på om detta stämmer.

Vi gör vår undersökning i den svenska målstyrda skolan där målen tydligt finns uppsatta, dock finns inte några klara direktiv för hur man ska uppnå dessa mål. Det är rektorn på varje skola som har till uppgift att sätta upp direktiv för hur verksamheten ska se ut och som är ansvarig för att målen uppnås. Det är av intresse att ta reda på hur implementations- och genomförandedet ser ut och därför har vi valt att intervjua rektorer om hur de hanterar främlingsfientlighet när den blir ett problem.

Syftet är att studera – och jämföra hur ett antal rektorer hanterar främlingsfientliga idéer och yttringar i skolan. Vi har valt att jämföra åtta skolor varav fyra invandrartäta och fyra med få invandrarelever. Vi vill se om det är någon skillnad mellan dessa skolor då man kan anta att eleverna betar sig på olika sätt i olika miljöer.

Våra frågeställningar är:

- Vad anser rektorerna vara främlingsfientlighet? Finns det något speciellt parti som rektorerna anser vara främlingsfientliga?
- Har främlingsfientligheten ökat och om så är fallet, av vilken anledning har den det?
- Vilken roll anser sig rektorerna ha när det gäller bekämpandet av främlingsfientlighet i skolan?
- Finns det någon handlingsplan för främlingsfientlighet på skolan och hur används den?

Begreppsdefinition

Vi har valt att använda oss av en rad olika begrepp i vår uppsats för att förtydliga meningen i olika sammanhang. Nedan följer en kort beskrivning av de begrepp som vi anser mest relevanta att ta upp. Vi har utgått från litteraturen när vi definierar begreppen, men också vår egen definition. Vi har även valt att ta upp ett antal svenska organisationer som kan ses som främlingsfientliga. Dessa organisationer bryr sig inte om fientligheter infödda svenskar emellan, utan motsätter sig på ett eller annat sätt de som invandrat till Sverige. Dessa organisationer är valda utifrån att rektorerna nämnt dem under intervjuerna.

Vi har valt att använda oss av begreppet *främlingsfientlighet*. Begreppet främlingsfientlighet ses som "en synonym för rasism och rasdiskriminering" bland annat enligt Länsstyrelsen (2007).

Vi har valt att använda oss av begreppet *främlingsfientliga organisationer*. Begreppet syftar till de organisationer som har en negativ inställning till de personer som invandrat till Sverige.

Vi har även valt att använda oss av begreppet *rasism* vilket vi ser som negativa attityder gentemot i första hand färgade utlänningar och muslimer, men också andra etniska grupper. Dessa negativa attityder kan leda till negativa handlingar och är förankrade i främlingsrädsla.

I debatten i media har man även börjat prata om *omvänd rasism* vilket innebär att invandrare är rasister mot svenskar. Invandrarna har fördomar mot svenskar eller mot andra etniska grupper. Denna sorts rasism skiljer sig i praktiken inte så mycket från den rasism som vanligen utövas. (Wigerfeldt & Wigerfeldt, 2001)

Ytterligare ett begrepp vi valt att ta med är termen *invandrare*. Wigerfeldt och Wigerfeldt (2001) skriver att begreppet invandrare började användas först på 1960-talet som en positivare term än den tidigare använda "utlänning". Invandrare är de personer som flyttat till ett land som inte är deras födelseland och bosatt sig där en längre tid. I Sverige räknas man som invandrare om man bott i landet mer än ett år. Vi har i vår undersökning valt att likställa begreppet invandrare med begreppet *person med utländsk bakgrund*.

Den första organisationen vi tar upp är *Nationalsocialistisk Front*, vilket är en organisation som arbetar för att sprida det nationssocialistiska budskapet. De är uttalat rasister och därmed kallar vi dem främlingsfientliga. De skriver på sin officiella Internetportal att de är kritiska till den invandringspolitik som förts de senaste årtiondena. (Nsf 1) I deras punktprogram står:

Viktiga vidtaganden av rasbiologiska skyddsåtgärder för att säkra den nordiska rasens andliga och biologiska sundhet. Därmed upprättande av en statlig raskontroll. Obligatorisk undervisning i rasbiologi och rashygien samt befrämjande av en sund kroppskultur. (Nsf 2)

En annan organisation vi vill ta upp är *Sverigedemokraterna* som i flera år arbetat för att bli respekterade på den politiska arenan. Deras mål är att bli ett tänkvärdt alternativ för väljare i Sverige. Larsson och Ekman (2001) skriver att det finns ett glapp mellan den bild partiet själva vill utge sig att stå för, och den bild som visar sig när man tittar noggrannare i olika dokument som t.ex. domregister. Partiet hävdar själva att de inte är rasistiska och främlingsfientliga men författarna menar att invandrarhatet varit den enda centrala frågan

sedan partiet bildades. Man kan se detta genom en rad olika medel menar författarna t.ex. publicerade texter, flygblad, klistermärken, hemsidor med mera. Sverigedemokraterna bemöter anklagelserna genom följande skrift på hemsidan: ”Vad partiet vänder sig emot är en viss politik beträffande invandring och integration - inte enskilda individer” (Sverigedemokraterna). De skriver även att de skulle vill reglera invandringen i Sverige.

I Sverigedemokraternas principprogram kan man läsa:

Statsnationen är nationalstatens motsats, och innebär att det ryms flera nationer inom en och samma stat. Sådana samhällen är ofta mångkulturella, men kan också betraktas som särkulturella där de olika grupperna lever åtskilda snarare än tillsammans.

Dessa, och andra, kränkningar av den nationalistiska principen ger upphov till instabilitet och konflikter. Gränstvister och tvister om särskilda rättigheter för olika grupper har genom århundradena fått ödesdiga konsekvenser. Av den anledningen är den nationalistiska principen central och bör eftersträvas i största möjliga utsträckning över hela världen. Låt alla folk vara herrar i eget hus. (Sverigedemokraterna)

Sverigedemokraterna skriver att de är ett demokratiskt och nationalistiskt parti på sin hemsida (Sverigedemokraterna). Larsson & Ekman (2001) hävdar att partiets propaganda är professionellt utformad med ett mycket förfinat språk. Bakom detta finns egentligen en skara människor med mycket extrema åsikter när det gäller bland annat rasism och främlingsfientlighet menar författarna.

Forskningsbakgrund

Tyvärr så finns det inte så mycket forskat på vårt valda område. Vi har trots det funnit en del material som är av intresse för vår undersökning. Vårt syfte är att studera och jämföra hur rektorer hanterar främlingsfientliga problem i skolan. Vi har valt att dela upp vår forskningsbakgrund i två delar där en handlar om var de främlingsfientliga idéerna hos elever kommer ifrån. Den andra delen handlar om hur rektorer hanterar främlingsfientligheten både när det inträffar problem och i förebyggande syfte. Det viktigaste är att ta reda på hur rektorerna hanterar främlingsfientliga idéer. Det är även viktigt att ta reda på vad främlingsfientliga idéer är för att kunna förstå hur rektorer hanterar dem.

Främlingsfientliga idéer

Man hör ofta i debatten i media att det är de ungdomar som har någon sorts problem hemma eller i skolan som tyr sig till främlingsfientliga organisationer (Sveriges Radio 1). Det är av intresse att ta reda på om detta stämmer vilket lett oss till frågan, var främlingsfientligheten hos ungdomar kommer ifrån. Bjørge (1997) anser att i likhet med media att ungdomar blir medlemmar i främlingsfientliga organisationer på grund av psykologiska skäl, och inte politiska. Det kan handla om att hitta en identitet, skydda sig mot motståndare eller helt enkelt för att de söker spänning. Författaren menar att själva den rasistiska ideologin inbegrips en tid efter inträdandet i gruppen. Man lämnar gruppen först när det psykologiska och det sociala

behovet inte längre uppfylls, när det som finns utanför gruppen lockar och verkar mer tilldragande. Bjørgo anser vidare att de ungdomar som rekryteras av främlingsfientliga organisationer är ofta de som har dåliga relationer med skolan och sina föräldrar. Dessa ungdomar är lätta att rekrytera då de söker en mening med livet och en grupp tillhörighet. Organisationerna använder sig av metoder som att sätta upp informationsbroschyrer och besöka skolorna. Vit maktmusik är också ett redskap för dem att använda för att nå ut med sin information och rekrytera ungdomar. Bjørgo skriver att man bör försöka fylla de psykologiska – och sociala behov som finns hos ungdomarna för att förhindra att olika främlingsfientliga grupper bildas. Han menar även att många ungdomar lätt dras till sådant som är förbjudet. Wigerfeldt & Wigerfeldt (2001) skriver däremot att de tror att media ofta skildrar att ungdomar som hamnar i främlingsfientliga kretsar kommer från dåliga familjeförhållanden. Författarna menar dock att detta inte stämmer då de flesta ungdomar som är sympatisörer till främlingsfientliga grupper kommer från medelklassfamiljer.

Bjørgo och Wigerfeldts har delade meningar om var främlingsfientligheten hos ungdomar kommer ifrån. Böhm (1993) skriver likhet med Bjørgo att de ungdomar som dras in i främlingsfientliga organisationer har problem med avsaknad av vuxenkontakter. Han föreslår att man i skolan skall stärka elevernas kulturella självkänsla för att motarbeta rasismen genom att lära ut mer om den svenska kulturen i skolan. I en intervju med en fritidsledare framkommer att fritidsledaren ser den kulturella självkänslan hos ungdomar som en grogrund till rasism (Böhm, 1993). Böhm tar också upp att vi i skolan måste bekämpa generaliseringar och fördomsfulla myter genom diskussioner om vår svenska kultur, men även diskussioner om andras kulturer.

Det påstås av media som vi tidigare nämnt att främlingsfientligheten ökar hos ungdomar. (Sveriges Radio 1) Vi vill veta om rektorerna anser att detta stämmer. För att få en bakgrund till hur det ser ut i nuläget har vi tagit del av Rädda Barnens (2002) rapport om främlingsfientlighet. Denna rapport är en undersökning som vi anser bekräfta Bjørgo och Wigerfeldts forskningsteorier. Rapporten är baserad på en enkätundersökning som gjorts på ett antal högstadieskolor på 92 orter i Sverige. Urvalet var rektorer och elevrådsordföranden. 594 enkäter ingår i undersökningen och av dessa är 305 rektorer, 234 elevrådsordföranden och 54 hade annan funktion på skolan. De resultat vi valt att använda oss av är de tillfrågade rektorernas svar. Resultatet visar därmed att 20 % anser att skolan inte är helt fri från rasism. 6 % anser att de har problem med rasism. 51 % anser att det händer att elever med utländsk bakgrund behandlas sämre på grund av sitt ursprung. 64 % anser att skolans handlingsplan mot mobbing och annan kränkande behandling inte innehåller delar om rasism och främlingsfientlighet. I resultatet jämförde man även rektorernas svar med elevordförandenas svar, och här ser man stora skillnader. I många frågor är elevordförandenas procentsats dubbelt så hög som rektorernas och i andra frågor tvärtom. Ett exempel är att 17 % av rektorerna har sett rasistiskt klotter, medan 30 % av elevrådsordförandena hade sett detsamma.

Skolans arbete

Vårt huvudsyfte är att ta reda på hur rektorerna anser sig använda de lagar, regler, förordningar och rekommendationer som finns uppsatta från Skolverket och Regeringen. Stephan Rapp (2001) anser att rektorerna inte använder sig av styrdokumentet i tillräckligt hög grad för att upprätthålla rättssäkerheten. Han ställer sig kritisk mot rektorernas roll i sin doktorsavhandling och menar att elevernas rättssäkerhet är av lite intresse. Rapp menar att

skolan glömmer bort att den är styrd av lagar. Elevernas rättigheter står skrivna i styrdokumentet och det är en del av rättssäkerheten att eleverna får ut dessa. Författarens undersökning visar att det finns rättigheter som inte beaktas och att dessa rättigheter finns inom en rad olika områden. Han tar även upp att alla rektorer måste vara förtrogna med de mål och regler som finns uppsatta i skolsystemet. Undersökningen visar att många rektorer har god kunskap, men att det även finns brister. Detta kan leda till att man ifrågasätter likvärdigheten hos skolorna. Rapp menar att det är viktigt att rektorn är väl förtrogen med sin verksamhet. På så vis kan denne se till att eleverna får ut sina rättigheter. Resultatet av Rapps undersökning visar att rektorerna känner sin verksamhet mycket väl, men att deras ansvarsområden är för stora och att de därför har svårt att leva upp till det som står i Skollagen. Rapp menar även att rektorn måste ha mod och kraft att hävda mål och regler mot eller för skolans olika parter.

Då de styrdokument som finns inte alltid är tillräckliga för skolledarna skapades en yrkesetik för rektorer. Denna fastställdes sent om man jämför med andra yrkesgrupper (Fjellström 2006). Rektorernas yrkesetik antogs först 2001 av de två stora lärarförbunden; Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet. Denna yrkesetik består av vägledning för rektorer när det gäller hur de ska förhålla sig i sitt yrkesutövande. Yrkesetiken är till för att vara ett hjälpmedel, både när det gäller analys och vägledning vid olika ställningstagande. Syftet med skolledarens yrkesetik är att de ska vinna respekt, vilket inte alltid är lätt eftersom de har en dubbel roll, både som chef för skolpersonalen och som verksamhetsansvarig. Detta medför att det ställs oerhört höga krav på skolledare när det gäller kunnande, etisk medvetenhet och civilt mod. Fjellström menar att det är först när rektorn uppfyller detta som den vinner respekt. Yrkesetiken ses som ett komplement till lagar och förordningar som reglerar yrkesverksamheten.

Regeringen har som vi tidigare nämnt utarbetat en handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering i skolan (Regeringen 1). Två författare som tagit arbetet med en handlingsplan mot främlingsfientlighet längre än regeringen är Raundalen och Lorentzen (1996). De anser att det är okunnighet som gör barn och ungdomar till rasister. De kommer med förslag till vad skolans handlingsplan och beredskapsplan bör innehålla. Handlingsplanen bör vara långsiktig och uppdelad i tre delar, en ideologisk, en pedagogisk och en ämnesmässig del. Skolan bör också ha en beredskapsplan för snabb hantering av hastigt uppkomna situationer. Två lärare bör ansvara för beredskapsplanen och den bör vara indelad i fem delar. Den första delen bör vara hur man ska hantera massmedia, den andra delen hur man ska hantera lokalsamhällets händelser. Del tre bör innehålla hur man ska hantera skolsamhället som sådant, del fyra bör innehålla hur man ska hantera högtider och frånvaro under dessa. Slutligen bör beredskapsplanen innehålla information om hur man hanterar och genomför politiska aktiviteter i skolan.

Hur rektorer hanterar främlingsfientliga idéer och yttringar är vårt syfte och tillika en del i vår frågeställning. Utöver att skolan skall ha en handlingsplan kan de arbeta mot främlingsfientlighet på lite olika sätt. I en undersökning gjord av Blomgren (1999) konstaterar hon att kommunerna i Trestadsområdet har använt sig av ”mobiliserandet av goda krafter” (Blomgren 1999:137). Hon anser att detta görs genom att det anordnas temadagar i skolorna och att man tar upp problemet med främlingsfientlighet speciellt i de grupper där dessa åsikter finns. Skolorna arbetar också med främlingsfientlighet över tid i hela skolmiljön då detta verkar ge ett gott resultat. Till stor del arbetar skolorna med detta enbart då främlingsfientligheten ses som ett problem. Under de tider problemen inte är så stora görs inte speciellt mycket förebyggande arbete. Många skolor har valt att förbjuda främlingsfientliga

symboler, men enligt Blomgren är detta ett svårt arbete då styrdokumentet kan tolkas på olika sätt.

Det finns en mängd forskning på området i stort men det finns inte så mycket som är relevant för vår studie. Vi har valt ut den forskning som är av intresse och redovisat den. Vi valde att använda oss av två teoretiska ingångar då bakgrunden till var de främlingsfientliga idéerna kommer ifrån måste finnas med när man undersöker hur rektorer hanterar dem.

Metod

Metodval

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ undersökningsmetod då denna metod ger oss bäst svar på de frågor vi ställer då vi vill göra djupintervjuer. För att kunna ta reda på hur rektorer i detalj agerar gällande främlingsfientlighet är intervjuer den bästa metoden att använda sig av. Forskningsintervjuens avsikt är att få redogörelser av den intervjuades livsvärld. (Kvale, 1997) Dessa redogörelser tolkas sedan då forskaren strävar efter att nå en förståelse genom samtal. Författaren menar vidare att fördelen med ett intervjusamtal är att intervjuer med olika personer genererar många skilda synsätt och därmed kan man få en mångfacetterad bild av hur de olika personerna ser på ett visst problem eller en händelse. Vi menar att intervjuer var en lämplig metod med hänsyn till studiens syfte; att tolka hur rektorer hanterar främlingsfientlighet.

Urval

Urvalet är baserat på att vi valt ut fyra kommuner i Västra Götalands län. Antalet rektorer vi har valt att intervjua är åtta stycken, två i vardera kommunen. I varje kommun kontaktade vi barn- och utbildningsförvaltningen och bad dem ge oss två skolor i sin kommun. En av skolorna skulle ha få invandrarelever och en av dem skulle ha många invandrarelever. Vi lät kommunrepresentanten själv välja vad de ansåg vara invandrarbarn för att vi inte själva skulle vara styrande i valet av skolor. Vi valde medvetet att intervjua rektorer på två sorters skolor, fyra med få invandrarelever och fyra med många invandrarelever. Detta val bygger på att vi ville se om det finns likheter och skillnader mellan de olika sorters skolorna. Anledningen till att vi har valt att intervjua just rektorer är att de har det övergripande ansvaret på skolorna, samt att vi förutsätter att de har kunskap om förhållandena på sin skola. Det är även de som bestämmer hur man ska hantera främlingsfientlighet i skolan.

Bearbetning

I vårt intervjuunderlag (Bilaga 1) har vi valt att använda oss främst av öppna frågor eftersom vi vill ha ut så uttömmande svar som möjligt. Vi har valt att ha tre öppna huvudfrågor och under huvudfrågorna ett antal följdfrågor. Våra huvudfrågor är: Vad anser du vara främlingsfientlighet? Hur yttrar sig främlingsfientlighet? Hur skulle ni agera i fall att främlingsfientligheten på skolan skulle bli ett problem? Vi kommer att spela in intervjuerna för att kunna transkribera materialet. Vi kommer då att kunna gå tillbaka och läsa det flera gånger för att göra en så bra tolkning av materialet som möjligt.

Forskningsetik

Forskningsrådets *etikregler för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* innefattar fyra huvudkrav med ett antal regler under varje krav.

Informationskravet innefattar att deltagarna i en undersökning ska få information om undersökningens syfte samt att deras deltagande är frivilligt. Vi frågade muntligen de medverkande rektorerna om de ville vara med i vår undersökning. Vid förhandsinformationen berättade vi även kortfattat om syftet med forskningen.

Samtyckeskravet pekar på att deltagandet hos intervjupersonerna är frivilligt. Den forskning som skulle genomföras är allmänt hållen och den påverkas inte alls utav individskyddskravet. Alla de tillfrågade rektorerna valde att medverka i intervjuerna efter informationen om att det var frivilligt.

Konfidentialitetskravet bygger på att alla medverkande i intervjustudien skall vara anonyma. Vi har sparat namnen på de medverkande personerna på ett betryggande sätt. I vår uppsats har vi valt att inte kalla rektorerna vid fingerade namn då vi inte vill ge dem en könsprägel som kan leda till en lättare identifiering. Det är inte heller relevant för vår studie att veta vilket kön rektorerna har när de svarat på våra intervjufrågor.

Nyttjandekravet innefattar att man inte får använda sitt material från forskningen för annat ändamål än just för sin forskning. Vi har inte lämnat ut uppgifter för kommersiellt eller icke-vetenskapligt bruk. Vi har inte heller lämnat ut någon information om våra intervjupersoner till någon utomstående. Intervjuerna, både de inspelade och de transkriberade förvaras på ett betryggande sätt.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

För att vara säker på att vid en undersökning få en god validitet ska man undersöka det man har som syfte att undersöka. Vi har varit noga med att välja ut den litteratur som är väsentlig för vårt arbete för att uppfylla vårt syfte. Vi har undersökt hur rektorer hanterar främlingsfientlighet utifrån två utgångspunkter, dels var elever får sina främlingsfientliga idéer ifrån, men även hur rektorerna hanterar dessa idéer. De teoretiska utgångspunkter vi valt står i relation till de frågor vi ställt i våra intervjuer. Vi valde att ställa öppna frågor i våra intervjuer för att få en så god validitet som möjligt och för att rektorerna skulle få ge uttryck för sina tankar. Ett exempel är; Var går gränsen för vad man får säga och göra i skolan? (Bilaga 1)

Vi har strävat efter att få en så god reliabilitet som möjligt. Eftersom vi har varit två personer som samarbetat under intervjuerna, bearbetningen, analysen och tolkningen av materialet menar vi att tillförlitligheten på studien har ökat. Kvale (1997) anser att en undersökning med flera undersökare höjer reliabiliteten, detta då felaktiga tolkningar kan undvikas. Vi gick vid ett flertal tillfällen tillbaka till vårt material för att kontrollera att vi tolkat det på rätt sätt. Vi har under arbetets gång strävat efter att redogöra för alla delar utav vår studie så tydligt som möjligt. Eftersom vi enbart intervjuat åtta stycken rektorer så kan vi inte dra några slutsatser när det gäller alla rektorer överhuvudtaget.

Resultat

Introduktion till resultatet

Vårt resultat bygger på åtta intervjuer med rektorer vid åtta olika rektorsområden. Fyra av rektorsområdena är mer invandratäta och de fyra andra har en mindre andel invandrare. Som vi tidigare nämnt så kommer vi i resultatet inte att benämna rektorerna vid namn eftersom det inte är relevant för studien. Vi har valt att kalla rektorerna på de skolor med lite invandrare rektor 1-4 då dessa står för fyra av skolorna. De skolor med mycket invandrare har vi valt att kalla rektor 5-8 då dessa står för de resterande fyra skolorna. I resultatet kommer vi att ta upp huvudinnehållet ur våra intervjuer. Vi kommer även att i de fall vi sett några likheter och skillnader mellan rektorernas svar att redogöra för dem.

Vad är främlingsfientlighet

För att ta reda på vad rektorerna anser vara främlingsfientlighet frågade vi dem om de med egna ord kunde berätta om sin definition av främlingsfientlighet. Vårt resultat visar att samtliga rektorer tycker att främlingsfientlighet är när man till exempel kränker någon utifrån deras ras, etnicitet eller trosuppfattning. Samtliga rektorer anser dessutom att främlingsfientlighet är det som är ovant för oss, det som vi inte är vana vid. Rektorerna tycker att främlingsfientlighet är när man kallar varandra saker och ting och när man stänger – och/eller fryser ute personer från en annan etnisk bakgrund. Främlingsfientlighet handlar dessutom om att man har ett nedlåtande sätt, en nedlåtande attityd och ett nedlåtande språk kring människor eller elever med en annan bakgrund. En rektor förklarade främlingsfientlighet enligt följande:

Det är ungdomars men även vuxnas bild av hur invandrare är, som inte alltid är en bild som bygger på realiteter utan som många gånger bygger på rykten, fördomar, åsikter från enskilda språkliga kulturella grupper och så vidare som förs ut i ett kollektivt vetande. (Intervju, Rektor 5)

En rektor sa att ”det är en form av nationsgränser som lägger grunden för främlingsfientlighet”. (Intervju, Rektor 2)

Som vi tidigare tagit upp så verkar främlingsfientligheten på skolorna öka, därför frågade vi rektorerna om de i nuläget har problem med detta. De flesta av rektorerna säger att de inte har några problem med främlingsfientlighet idag. Dock råder lite delade meningar och vi upptäckte att rektorerna uppfattar ordet problem på olika sätt. Vi fick uppfattningen att de flesta rektorerna inte ser det som ett problem av främlingsfientlig art när eleverna kallar varandra ”blatte”. Problemet ligger i det hårda språkbruket och i vilka ord de kallar varandra. Främlingsfientliga problem uppstår istället när eleverna upprepade gånger kränker en enskild individ eller en grupp med ord eller handlingar. En av rektorerna berättade att de just nu har en elev med bland annat främlingsfientliga åsikter som de arbetar aktivt med genom samtal varje vecka. Rektorn berättade vidare att de inte har de stora problemen de hade för fem år sedan, men att rektorn är säker på att det fortfarande finns i skolorna och i elevernas hemmiljö. Rektorn berättar att:

Bygder (ute på landet med lite invandrare, reds anm.) är nästan mer en grogrund för rasism än när man tittar på en skola med mycket invandrare. Det blir på ett annat sätt här och det är okunskapen och rädslan, behovet av hävdelse, tror jag. Det är viktigt att skolan är på tå. (Intervju, Rektor 1)

En annan rektor berättade att det funnits tendenser då enstaka elever har gjort uttalanden åt det främlingsfientliga hållet men att det inte varit något de har kunnat resonera om. En rektor säger: ”vi har inga synliga problem, och det är ju inte så konstigt, vi har ju inga invandrarelever som man kan vända sig emot”. (Intervju, Rektor 2) En annan rektor berättade:

[...] våra elever är främmande för elever med annan bakgrund, men jag tror inte att de är rädda för dem. [...] För 8-9 år sedan hade vi lite grann bland sexorna men de senaste åren har det varit oerhört lugnt, det kan ju vara någon gång att något ord dyker upp men inte mer. (Intervju, Rektor 4)

En rektor berättar att denne själv inte är säker på att denne är fri från främlingsfientliga åsikter och kanske inte heller de andra vuxna på skolan. (Intervju, Rektor 5) Det framkommer på samtliga skolor att de har problem med det hårda språkbruket bland eleverna. Det framkommer inga skillnader mellan invandratäta och invandrarglesa skolor.

Främlingsfientlighet kan yttra sig på olika sätt, ett av dessa som tidigare nämnts i forskningsbakgrunden är klotter. De flesta rektorer säger att de inte har något främlingsfientligt klotter idag. På de skolor där det förekommer så tror rektorerna att det görs av personer som inte går på skolan eftersom klottret uppstår oftast under helger och skollov. På en av skolorna med mycket invandrare finns det stundtals klotter med främlingsfientliga motiv, skolan arbetar dock för att klottret skall bort så fort det upptäcks. Rektorn säger att det kan stå ”Jävla blatte” och ”Jävla invandrare” men att detta förmodligen beror på att eleverna bråkar sinsemellan och inte att det på något sätt är främlingsfientligt. (Intervju, Rektor 6) En av rektorerna menar att de inte har något klotter utan att det enbart förekommit någon enstaka gång på helger. Då har det varit något nazistiskt hakkors eller liknande symbol. (Intervju, Rektor 4) En rektor berättar att det funnits både främlingsfientligt och antifascistiskt klotter under de senaste tio åren men att det idag inte finns något. (Intervju, Rektor 1) En rektor berättar att:

Främlingsfientligt klotter kan komma från och till. Förra veckan hade någon på en dörr ritat massvis med hakkors på morgonen. Det är väldigt viktigt att det inte får förekomma. Vi tar kort på det och polisanmäler, sedan ser vi till att fort ta bort det. Jag tror att det handlar om att det kommer utifrån, på helger och när vi inte är här. (Intervju, Rektor 8)

Kläder är ett annat sätt för ungdomar att visa att de tagit ställning mot invandrare. Våra intervjuer visar att elever väldigt sällan bär främlingsfientliga symboler på sina kläder under skoltid. I de fall det förekommit kläder med tydliga främlingsfientliga symboler har eleverna fått gå hem och byta dessa kläder. De flesta rektorerna säger att om de på sin skola skulle få problem med elever som bär kläder med främlingsfientliga symboler och eleven inte vill byta dem mot vanliga kläder eller inte förstår allvaret i det hela kommer föräldrarna kontaktas. En rektor säger att det är svårt att stoppa de kläder som har ett främlingsfientligt uttryck, som visar tillhörighet med exempelvis rasistiska organisationer, om de inte har några symboler. På

en skola var det en kille för ett par år sedan som bar typiska skinheadkläder men inga symboler. Rektorn berättar att So - lärarna löste det bra då de pratade med honom och diskuterade vad det stod för. Eleven ingick även i en grupp som skulle besöka ett koncentrationsläger i Berlin, detta tack vare att lärarna arbetade extra med honom för att han skulle få åka med. (Intervju, Rektor 3) En annan rektor berättade:

Vi har inte elever med främlingsfientliga kläder eller symboler men vi har däremot kläder som bär av grupper som gör att de känner en viss samhörighet och som kanske är vanligare i invandrargrupper. (Intervju, Rektor 5)

Nationalsocialistisk Fronts talesman har uttalat sig om att de rekryterar ungdomar på skolor under skoltid. Det är av intresse att ta reda på om de eller någon annan organisation har tagit kontakt med eleverna på de skolor vi besökt. Vi ställde frågan om det har kommit någon främlingsfientlig organisation som har tagit kontakt med eleverna eller personalen på skolan. Samtliga rektorer svarade att de inte har haft någon organisation som kontaktat dem och velat komma. Flertalet rektorer anser att skolan inte är en allmän plats och därför är de restriktiva med vilka som får tillgång till elevernas tid under lektionerna. Ingen av skolorna bjuder in olika organisationer. Antingen får organisationerna bjuda in sig själva efter samtal med rektorerna eller så får eleverna själva söka information om de politiska partier de är intresserade av. En rektor ger oss följande anledning till att främlingsfientliga organisationer inte rekryterar mer hos sin skola:

Det är väl så att just när det gäller att rekrytera sympatisörer, inte för att våra elever är för unga, men det är nog mer intressant att hitta anhängare i gymnasiet eftersom man där också har rösträtt. Då är man lite mer intressant eftersom man kan hjälpa till exempel Sverigedemokraterna in i landsting och riksdag. (Intervju, rektor 2)

En annan rektor berättar att det vid några enstaka tillfällen dykt upp några så kallade skinnskallar, dock inte ofta utanför skolans område men i närheten av skolan. Rektorn vet inte om de var där för att rekrytera, ställa till bråk eller bara ville synas. (Intervju, Rektor 7) En rektor var väldigt tydlig med att påpeka att utifall de skulle komma till skolan så skulle de avvisa dem eftersom skolan inte är en allmän plats. (Intervju, Rektor 3)

Det finns en gräns för vad man får säga och göra både som elev och som vuxen på skolan. För att ta reda på hur de olika rektorerna ställde sig till detta frågade vi var gränsen går för vad man får göra och säga i skolan. Rektorerna är alla överens, de anser att gränsen går vid när man kränker en annan människa. En rektor säger: ”Man får lov att tycka vad man vill, det får alla människor lov att göra, det är en åsiktsfrihet, men man får inte säga vad man vill.” (Intervju, rektor 6) En annan rektor uttrycker sig om vad som är en kränkning på följande vis:

Om jag väljer att kalla dig för någonting så är det inte min intention som styr utan om du känner dig kränkt av det jag sagt, det är ju det som är kränkningen. Detta gör ju även att det kan bli lite olika i olika situationer. Det som jag blir kränkt av, kanske en annan person inte tycker betyder någonting. (Intervju, Rektor 5)

En av skolorna har tre regler, respektera dig själv, respektera andra och respektera egendom. Dessa regler anser rektorn sammanfatta hur man ska bete sig i skolan. Rektorn sa: ”Skolan

ska inte avspegla samhället, skolan ska vara som samhället borde vara". (Intervju, rektor 1)
En av skolorna arbetar mot en nolltolerans mot dåligt språkbruk, rektorn berättade:

Gränsen för dåligt språkbruk har tänjts. Är det okej att säga skit, jävlar och fan exempelvis? Några tycker inte alls att det är svordomar medan andra reagerar våldsamt. [...] kränkande av elever med utländsk bakgrund är absurt, det är absolut inte accepterat på något sätt. (Intervju, Rektor 8)

Resultatsammanfattning, Vad är främlingsfientlighet

Rektorerna är överens om hur de ser på främlingsfientlighet, alla säger att det har med någon form av kränkning att göra. Vi ser ingen skillnad mellan invandratäta och invandrarglesa skolor i den här frågan. Rektorerna säger att det inte förekommer speciellt mycket kränkningar av främlingsfientlig art men att de inte kan vara hundra procentigt säkra då de inte har insyn i allt eleverna gör. Det verkar finnas mer främlingsfientligt klotter på de skolor som har en högre andel invandrare, men att detta klotter inte i grunden är främlingsfientligt utan beror på ovänskap och avundsjuka elever emellan. Rektorerna tror också att det kan vara personer utifrån som klottrar och inte deras egna elever.

Det är ovanligt att elever bär främlingsfientliga kläder eller symboler. Om det skulle inträffa skulle alla rektorer se till att eleven bytte om och i de flesta fall skulle vårdnadshavare även kopplas in om eleven skulle vägra byta kläder. Det är också ovanligt att främlingsfientliga organisationer tar kontakt med elever eller personal på skolan. Rektorerna är tydliga med att visa att det är de som är ansvariga för de som kommer till skolorna och att det är de som ska ha godkänt besökarna. I de fall då så kallade skinnskallar syns i närheten av skolor så har det varit skolor med mycket invandrare. Skolorna har över lag problem med dåligt språkbruk och man arbetar aktivt med att motverka detta. Detta handlar inte om rasistiska tillmälen utan om det överlag dåliga språkbruket. Samtliga rektorer överens om att gränsen går vid när en person känner sig kränkt av en annan människa.

Främlingsfientlighet idag

För att återgå till hur främlingsfientlighet yttrar sig och vad rektorerna reagerar på som främlingsfientlighet ställde vi frågan hur främlingsfientlighet yttrar sig. Rektorerna ger många olika konkreta exempel, främlingsfientlighet yttrar sig genom ord, tal, symboler, klotter och musik. Det kan även yttra sig genom att många människor har en allmän, påhittad bild av hur invandrare är som inte stämmer och som då ställer till det. Människor vill gärna skylla sina misstag på andra och det leder till agg mot invandrare. Elever kan vara ovana vid invandrare då de är uppväxta och har gått i skolan där det bara bor svenska barn med svenskfödda föräldrar. En rektor säger att det kan yttra sig genom att människor diskrimineras i arbetslivet, i bostadsområden eller att man inte släpps in på krogen som invandrare. Denna rektor tror att det ligger mycket i bemötandet och förhållningssätt till personer med en annan kultur. (Intervju, Rektor 6)

I alla möten med människor, om det är någon som tycker att en människa inte är lika mycket värd som en själv, så kan man kränka på tusen sätt. Framförallt med mötande och förhållningssätt tror jag. Det kan vara så små subtila signaler och det kan vara så raffinerat. (Intervju, Rektor 6)

En annan av rektorerna tror att många människor tror att invandare får allt och på så vis yttrar främlingsfientligheten sig genom att vi uttrycker vår svartsjuka gentemot dem. (Intervju, rektor 4)

Både Bjørgo (1997), Wigerfeldt och Wigerfeldt (2001) skriver om var ungdomars främlingsfientliga idéer kommer ifrån, de är dock inte överens. Det är för undersökningen av intresse att kunna bekräfta någon av dessa forskares teori om var främlingsfientliga idéer hos ungdomar kan komma ifrån. Alla rektorer säger att idéerna delvis kommer hemifrån, men ofta i kombination med något annat, såsom kompisar. En rektor svarar att någonstans har elever med främlingsfientliga åsikter fått det ifrån, och nära till hands ligger att de kommit en del från föräldrarna. Rektorn tycker att man som förälder måste tänka på hur man uttrycker sig hemma. Rektorn säger:

Om man som förälder säger att skolan är skit, då kommer barnen också att tycka att skolan är skit. Om föräldrar uttrycker främlingsfientliga åsikter då börjar barn ofta nära det. Senare i tonåren när ungdomar söker sig till olika saker, saker att tro på eller se sammanhang med, då kommer främlingsfientliga organisationer med rätt enkla lösningar och då är det bekvämt att hoppa på det. (Intervju, Rektor 3)

Rektor 7 håller med om att det är familjen, ” [...] föräldrar som kommer hit skyller gärna på exempelvis invandrarungdomar. [...] Föräldrarna är en starkt pådrivande faktor”. (Intervju, Rektor 7) En rektor säger att främlingsfientligheten hos familjer spås på genom att media rapporterar om demonstrationer mot invandrare och om bråk mellan invandrare. Detta diskuteras hos många familjer runt köksbordet och ungdomarna tar med sig åsikterna hemifrån. (Intervju, Rektor 2)

En rektor säger att ”kompisar är starka, visst är det så. I de här åldrarna betyder kompisarna väldigt mycket” (Intervju, Rektor 6) En annan rektor tror att det kommer dels från familjer, och kompisar, men också från organisationer. Rektorn säger att organisationerna drar nytta av de ungdomar med dålig självkänsla som söker samhörighet (Intervju, Rektor 8)

Det råder lite delade meningar om vem som är det största problemet när det gäller främlingsfientlighet. En rektor anser att elever som går på skolan blir ett större problem än organisationerna eftersom de går där och man inte kan sparka ut dem. Däremot menar rektorn att denne kan agera utifrån vad de gör. ”Eleverna är ett större problem, det är min bedömning.” Rektorn menar att partierna kan vi begränsa, eftersom vi styr över om de ska vara här eller inte. (Intervju, rektor 5) Några rektorer menar däremot att främlingsfientliga organisationer är ett hot mot samhället eftersom de rekryterar medlemmar. En del ungdomar är svaga i självförtroendet och då hittar man kanske en grupp som man känner sig stark i. (Intervju, Rektor 8)

Det är klart att hade vi inte haft organisationer som marknadsför de här åsikterna så hade tankarna inte fått så stort genomslag som de får heller. Jag tror att en organisation borgar för att sådana tankar får spridning på ett annat sätt än om de inte finns. Egentligen så tycker jag nog att de är ett större problem. Ungdomarna ska vi jobba med i skolan kontinuerligt så att sådana åsikter hos ungdomarna finns ju med i vårt värdegrundsarbete. (Intervju, Rektor 2)

Rektor 6 säger:

Partier och organisationer arbetar på en annan nivå än vad eleverna gör. [...] Jag har svårt att göra något åt Sverigedemokraterna eller Nationalsocialistisk Front. [...] Eleverna här på skolan får vi hantera utifrån den situation vi har här så jag har svårt för att svara på vad som är svårast. (Intervju, Rektor 6)

Enligt debatten i media så ökar främlingsfientligheten. På frågan om detta stämmer med verkligheten så svarar rektorerna lite olika. En rektor menar att främlingsfientlighet inte varit ett problem under de år denne arbetat. Detta kan bero på hur det ser ut där denne arbetar då det är i en småstad. (Intervju, rektor 3) En rektor tror så här:

Här har det minskat för tillfället men jag tror att sådant kommer i vågor att några gäng hakar på. Just nu så har brallorna åkt långt ner och så går man omkring sån. För fem år sedan hade alla stålkam och myggjagare, ni skulle ha sett. Jag trodde vi var tillbaka på 50-talet. Det svänger ju lite det här. Just nu finns lite av raggarkulturen kvar men den är inte alls så utbredd nu och inte heller det här främlingsfientliga. (Intervju, Rektor 1)

”Motsättningarna ökar ju alltid i grupper om det ekonomiska trycket blir hårdare och motsättningarna blir hårdare.” (Intervju, Rektor 7) En annan rektor tror att det ökar, men att skillnaden är att vi idag pratar om det mer än vad man gjorde för 5-10 år sedan. (Intervju, rektor 4) På en skola med mycket invandrarelever säger rektorn att det ökar och att det till stor del beror på att föräldrar väljer andra skolor än de invandrantäta till sina barn. Undervisningen ses som sämre där det finns många invandrarelever.

Jag tror att det är så att främlingsfientligheten ökar. Jag tror att vi går mot ett mer poliserat samhälle och jag tror att det är allvarligt när det är så. När segregationen blir större och större och att det också är ett uttryck för att partier som Sverigedemokraterna röner framgångar. Att många människor ifrågasätter invandringspolitik, har synpunkter på varandra. (Intervju, Rektor 6)

Vi frågade rektorerna vad man bör göra, får göra och gör för att motarbeta främlingsfientlighet. Denna fråga gav ett omfattande svarsmaterial med lite olika tankar och därför har vi valt att redovisa vad varje rektor svarade var för sig.

Rektor 1 berättar att de gånger de haft främlingsfientliga problem så har de tagit tag i det. De arbetar både med att gå ut i klasserna och diskutera och på individnivå där det behövs.

Rektor 2 anser att det handlar om en diskussion om människovärde, om människors lika värde och rätten till ett liv utan kränkningar. Rektorn berättar också om att de på skolan har ett ämne, Livskunskap, som tar upp dessa problem och som ligger som en garanti för att inte området skall tappas bort i undervisningen.

Vi ska lämna ifrån oss människor som kan tänka på ett demokratiskt sätt och som också ser, inser människors lika värde oavsett vad vi bär med oss för avvikelse eller bakgrund. Det handlar mycket om hur vi lägger upp det på jobbet och håller det levande. Tappar vi något av det så tror jag att det kommer märkas på skolan och vi

får ett hårdare klimat. Ett annat, hårdare klimat med mer kränkningar. (Intervju, Rektor 2)

Rektor 3 anser att man som rektor ska se till att arbeta mot främlingsfientlighet i alla ämnen. Denne säger att: "Alla lärare ska kunna agera inom ramen för normer och värden i Lpo94. Det är inte bara so - lärare som ska kunna det utan alla lärare ska kunna ta de diskussionerna". (Intervju, rektor 3) Rektorn menar vidare, att om det dyker upp på skolan så ska alla kunna prata om det.

Rektor 4 menar att man måste jobba mot främlingsfientlighet hela tiden. Rektorn menar vidare att Sverige inte skulle överleva om vi inte hade invandrare.

Rektor 5 berättar att det inom so:n finns underlag för diskussion när det gäller främlingsfientlighet och att man vid olika sammanhang tagit upp det. Rektorn säger:

Området främlingsfientlighet finns som ett naturligt inslag i undervisningen, det finns ju inte där av en förekommen anledning att det varit problem utan förebyggande eller allmänt upplysande. (Intervju, rektor 5)

Rektor 6 framhåller värdegrundsarbetet. Rektorn vill att värdegrundsarbetet skall ta större plats och att man hjälper barnen att skapa förståelse för varandra.

Alla människors lika värde, solidaritet och att uppträda respektfullt mot varandra. Att hela tiden arbeta med det [...] för att lära känna varandra och känna tillgivenhet till varandra som individer. Då blir det oväsentligt vilken bakgrund man har. Det är vårt dagliga arbete. [...] En del barn har inte lika goda förutsättningar med sig hemifrån som andra barn och det kan vi kompensera på olika sätt. Det ena naturligtvis att barnen lär sig få förståelse, att det finns andra trygga vuxna och att vi stadgar upp så bra vi kan i skolan. Vi ska även ge dem en bra ryggsäck kunskapsmässigt. (Intervju, Rektor 6)

Rektor 7 tycker att det bästa sättet att undvika främlingsfientlighet är att människor möts, att man blandar klasser. Eleverna med olika bakgrund ska få mötas på ett naturligt sätt i det vardagliga arbetet. Detta för att lära känna varandra och för att förstå att man inte är så olika varandra som man från början kanske tror. Rektorn anser att det är viktigare att ha med arbetet mot främlingsfientlighet dagligen än att anordna speciella temadagar någon gång per år.

Det är viktigt att eleverna möts i det vardagliga arbetet och att vi som personal och skola då är noga med att vi behandlar alla lika. Ingen får bli åsidosatt.[...] Det finns en jämn tendens hos framförallt invandrarkillar eftersom de är starka, de ingår i grupper, att de tror att vi som svenskar, som personal, har något emot dem osv. De kanske möter det på andra håll och då är det väldigt viktigt för oss att visa dem att nej, så är det inte. Samtidigt som de också använder det som ett tillhygge. "Du går på mig bara för att jag är blatte" osv. Då måste vi visa att, "Nej, det gör vi inte. Vi gör det för att du har gjort ett fel här och nu. Även Nisse har gjort ett fel. Ni två har slagits och det har ingenting med något annat att göra." Man måste hålla isär vad de har gjort från vem de är. (Intervju, Rektor 7)

Rektor 8 tycker att man ska skapa möten mellan människor så att man får förståelse för varandra. Man ska visa eleverna att det inte är så mycket som skiljer dem åt, man kan lära sig utav varandras kulturer och få se att det är intressant och spännande.

Vi arbetar ganska mycket med att lyfta fram de elever som kommer från andra länder i olika undervisningsformer. De får berätta om sitt hemland, visa upp sin kultur och vi får smaka på deras maträtter. Vi ska informera och inte göra det märkvärdigt eller konstigt. (Intervju, Rektor 8)

Om problemen skulle bli väldigt stora så berättar rektorn att de har möjlighet att först ha samtal med eleven och sedan föräldrassamtal. Om inte detta räcker till så kontaktas socialtjänsten, möjligheten finns också att polisanmäla eleven. Rektorn säger också: "Vi har möjlighet att få de elever som inte kan räta in sig i ledet att byta skola" (Intervju, Rektor 8)

Resultatsammanfattning, Främlingsfientlighet idag

Rektorerna anser att främlingsfientlighet yttrar sig genom ord, tal, symboler, klotter och musik. Många tror att det är samhällets påhittade bild av hur en invandrare ska vara som gör att främlingsfientligheten finns. Det är någon sorts svartsjuka som ligger till grund för stora delar av de främlingsfientliga tankarna. Ett stort problem som finns på de flesta skolor är det hårda språkbruket som många vuxna ser som kränkningar. I ungdomarnas värld verkar det vara helt normalt att kalla varandra både det ena och det andra.

Alla rektorerna nämner hemmet som en källa där främlingsfientligheten kommer ifrån. Några tror att det också kommer ifrån kompisar och organisationer, men även att media kan spela en roll i det hela. Här ser vi ingen skillnad mellan invandrantäta och invandrarglesa skolor. När det gäller vem som är det största problemet, elever eller organisationer, så har rektorerna svårt att bestämma vem som är det största problemet, alla tar upp både elever och organisationer och ser dem på olika sätt. Rektorerna på de invandrantäta skolorna ser ofta eleverna som det största problemet, detta är lite mer utmärkande på de invandrantäta skolorna än på de med få invandrare.

På de skolorna som har mycket invandrare tror rektorerna att främlingsfientligheten har ökat beroende på segregation och ett hårdare samhällsklimat. De har dock inte sett så mycket av det på sina skolor utan anser att det är allmänt ute i samhället som det ökar. På de skolorna som har få invandrare tror rektorerna över lag att det inte har ökat. De säger att det går i vågor och att det just nu är lugnt. De tar också upp media som en förklaring till att det ser ut att öka, det pratas mer om främlingsfientlighet idag än för ett antal år sedan.

Det viktigaste rektorerna anser att man kan göra mot främlingsfientligheten är att framhålla värdegrundsarbetet. De tycker att man hela tiden måste arbeta med människovärde och respekt mot varandra. Arbetet mot främlingsfientlighet ska inte vara koncentrerat till några temadagar utan vara ett levande arbete som går igen i alla ämnen, med speciellt fokus på so-ämnena. På de invandrantäta skolorna framhåller rektorerna att elever med olika bakgrund bör mötas i vardagen för att se varandras fördelar. Detta nämns inte bland de rektorer som arbetar på skolor med få invandrare.

Agerande vid främlingsfientliga problem

Främlingsfientlighet kan bli ett problem och det är av intresse att ta reda på hur rektorerna skulle hantera detta problem om det skulle uppstå. En rektor säger att i de flesta elevärenden så finns det en ansvarig vuxen, en så kallad handledare. Den personen blir alltid informerad, handlägger ärenden och har kontakt med respektive elevs föräldrar. Rektorn berättar vidare att det blir en förlängning om kränkningarna fortsätter. I första läget tar handledaren en diskussion med eleven och då behöver inte föräldrarna bli kallade, men om kränkningarna fortsätter och när rektorn blir inkopplad så är det nästan alltid så. Om kränkningen är så grov och av upprepad art kan det leda till en polisanmälan och då är det rektorn som gör det. (Intervju, rektor 5) En annan rektor berättar att det bästa sättet att ta tag i problemet med främlingsfientlighet är att ta ner det på individnivå. Rektorn anser att det är svårare att agera mot grupper än mot enskilda individer. (Intervju, Rektor 7) De flesta rektorerna svarar att de jobbar förebyggande, att man undervisar kring demokrati, kommunerna och riksdagens system.

Vi har tidigare tagit upp frågan om vad man får säga och göra i skolan. Som en förlängning av denna fråga valde vi att ta reda på var gränsen går mellan yttrandefriheten och de demokratiska värderingar som skolan ska verka för. Samtliga rektorer är överens när det gäller var gränsen går. De anser att gränsen går när man kränker en annan enskild individ eller grupp. En rektor sade kort och koncist: ”Jag tycker att det är viktigt att man håller sig till fakta och saklig information”. (Intervju, Rektor 8) En rektor gjorde följande uttalande:

Man har inte rätt att säga vad som helst till folk. Där går gränsen. Man har inte rätt att kränka någon oavsett hårfärg, om han är lång eller kort eller tjock eller mörk. Man får tycka och tänka vad man vill men man får inte yttra det. (Intervju, rektor 4)

En annan rektor menar att det är viktigt att människor runt omkring gör vår röst hörd genom att berätta vart gränsen går. Rektorn jämför detta med något Martin Luther King sagt: ”Det är inte de onda människornas ondska som är farlig utan det är de goda människornas oföretagsamhet, deras tystnad. Det är den som är farlig”. (Intervju, rektor 1) Rektor 6 tog upp fallet där en rektor blev fälld för att ha nekat tillträde till Sverigedemokraterna då denne ansåg att de stred mot skolans demokratiska värderingar. Utgången i fallet blev att rektorn fälldes då han inte kan neka Sverigedemokraterna tillträde till skolan utifrån skolans demokratiska värderingar, det är i detta fall yttrandefriheten som går först. Rektorn säger att det är tryckfriheten och yttrandefriheten som skolan måste förhålla sig till i första hand. En rektor anser att man måste prova från fall till fall var gränsen går, men att det är viktigt att man reagerar på småsakerna innan det blir för stort. (Intervju, rektor 3) En annan rektor tycker att gränsen är stenhård mellan vad som är kränkning och inte, men att det är viktigt att man pratar om vad som är skillnaden mellan oss och de som kommer utifrån. (Intervju, rektor 4)

Rapp (2001) skriver att rektorer inte använder sig utav styrdokument på ett tillräckligt bra sätt för att upprätthålla elevers rättssäkerhet. Vi har valt att ta reda på om rektorerna själva anser sig använda styrdokumentet tillräckligt. Samtliga rektorer arbetar med och använder kontinuerligt de lagar och förordningar som finns för skolan. De anser själva att de är pålästa och att styrdokumentet finns med i vardagsarbetet hela tiden. En rektor berättade: ”Vi är väldigt pålästa vart fjärde år. Jag skulle inte göra något citat i dagsläget, men vi brukar vara pålästa”. (Intervju, rektor 3) En annan rektor berättade att det väldigt sällan handlar om hur

man ska hantera främlingsfientlighet i skolan utan att det mest handlar om hur de ska hantera elever som inte är i skolan eller hur man ska betygsätta dem. (Intervju, rektor 4) En rektor gjorde följande uttalande:

Det är klart att vi använder styrdokument, det måste vi göra. (...) De är med hela tiden egentligen men sen får man djupdyka i dem vid olika tillfällen. (...) Som vuxen måste man fundera mycket. Vi måste bli klara över vad vi tycker och tänker. (Intervju, rektor 1)

En rektor säger att: ”det är vår skyldighet att arbeta med dem, det är vårt rättesnöre att följa skollagen”. (Intervju, Rektor 8) En av rektorerna är nogga med att arbeta med styrdokument kontinuerligt:

Vid vissa besvärliga möten så har jag letat upp paragrafen i till exempel skollagen eller om det är förordningar av olika slag. [...] Det följer med i arbetet, likaså kursplaner. Det är också så att vi i diskussioner använder dem som riktmärken för att peka på vad det faktiskt är som vi ska förhålla oss till. (Intervju, Rektor 2)

Skolverket beslutade år 2006 att alla skolor skulle ha en likabehandlingsplan då övriga styrdokument inte infattade detta i tillräckligt hög grad. De rektorer vi intervjuat säger att de har en likabehandlingsplan som de finner stöd i, men endast ett fåtal av skolorna hade någon specifik handlingsplan mot mobbning och annan kränkande behandling. Rektor 2 berättar att de använder handlingsplanen mot mobbning mycket, att den är ett levande dokument. Rektor 7 säger att de har inriktat sig på att arbeta mycket med det hårda språkbruket i sin likabehandlingsplan. En rektor berättade:

Vi har en likabehandlingsplan som man kan finna stöd i men ingen som specifikt tar upp främlingsfientlighet. Istället har vi ett paket i so: n, speciellt i årskurs 9 där eleverna jobbar mycket med det. Vi har haft en överlevare från Auschwitz som är och pratar med alla nior som ett led i utbildningen. Vi har även en antimobbningsgrupp. I de bästa är världar skulle vi givetvis ha en handlingsplan mot främlingsfientlighet som vi skulle aktivera om vi behövde. Handlingsplanen mot främlingsfientlighet skulle man i fall få skriva lite generellt så det finns olika vägar att gå. Vi skulle utforma den i likhet med vår likabehandlingsplan som tar upp olika led. (Intervju, rektor 3)

En likabehandlingsplan finns på alla skolor vi undersökt. Eftersom vår undersökning är inriktad på främlingsfientlighet ville vi också ta reda på om likabehandlingsplanen innehåller delar specifikt om rasism och främlingsfientlighet. Samtliga rektorer svarade att deras handlingsplan inte innehåller specifika delar om detta. Det står mer allmänt och i vissa fall att man nämner orden. En rektor berättar att deras handlingsplan innehåller en del om etnisk bakgrund och att den delen måste finnas med för att handlingsplanen ska vara godkänd av skolverket. (Intervju, Rektor 1) En rektor uttrycker tydligt att denne gärna velat ha en handlingsplan om rasism och främlingsfientlighet. (Intervju, rektor 3)

Resultatsammanfattning, Agerande vid främlingsfientliga problem

Om främlingsfientligheten skulle bli ett problem på skolan så berättar rektorerna att det är lättare att reda ut det på individnivå istället för att försöka diskutera och komma fram till en lösning mellan två grupper. Rektorerna poängterar att de arbetar förebyggande och att det är det bästa sättet att undvika problem som kan uppstå. Rektorerna är helt överens om att yttrandefrihetslagen väger tyngre än skolans demokratiska värderingar. Detta är en grundlag som skolans egna uppsatta mål och värderingar inte kan sätta sig upp mot. Rektorerna har enligt sig själva bra insikt i de gällande styrdokument. De använder dem då det behövs och vid specifika tillfällen tas de fram för att förtydliga och hjälpa till i arbetet.

Alla medverkande skolor har en likabehandlingsplan som används relativt ofta. I alla skolors likabehandlingsplan står det att man inte får kränka någon annan. Dock så finns inte orden främlingsfientlighet eller rasism med. Istället används ofta ordet etnicitet vilket kan likställas med främlingsfientlighet. Flertalet rektorer anser att detta borde förtydligas och att det då också skulle stå främlingsfientlighet.

Resultatanalys och diskussion

Att analysera vårt resultatunderlag har inte varit helt lätt då rektorerna har tolkat våra frågor på olika sätt. Vi ändå försökt att redovisa, analysera och diskutera vårt resultat på bästa sätt. Vi har funnit både likheter och skillnader mellan den tidigare forskning vi tagit upp och vårt resultat. Vårt huvudresultat stämmer till stor del överens med tidigare forskning, på vissa punkter skiljer det sig dock. Vi har även försökt påvisa de fall där vårt resultat har bidragit med något nytt. Undersökningen har gett oss ett omfattande resultat vilket vi diskuterar tänkbara tolkningar och förklaringar utifrån. Vi kommer dessutom att ha en kort metoddiskussion där vi granskar vårt metodval.

De rektorer som vi intervjuat ansåg att främlingsfientliga idéer hos ungdomar kan komma från flera olika källor, såsom föräldrar, kompisar eller organisationer. Flertalet rektorer trodde, precis som Bjørgo (1997) att främlingsfientliga åsikter uppstår på grund av psykologiska skäl, och inte politiska. Det kan till exempel vara personer i ens närhet som föräldrar, syskon eller kompisar som hyser främlingsfientliga åsikter. Dessa värderingar har vissa ungdomar lätt för att ta till sig och därigenom får de också främlingsfientliga åsikter. Vi tror själva att detta kan bero på att barn och ungdomar har lätt för att ta till sig dessa åsikter om de finns i deras omgivning. Som ung är man mottaglig för information och om denna information är av det spännande och förbjudna slaget så är det mer intressant att ta till sig. Ungdomar söker något att tro på, det är lätt för dem att ta till sig omgivningens åsikter och tro på personer i dess närhet.

Vårt resultat visar att rektorerna inte är överens om vad främlingsfientligheten kommer ifrån. Författarna Wigerfeldt och Wigerfeldt (2001) skriver att många tror att de ungdomar som har främlingsfientliga åsikter kommer från dåliga familjeförhållanden men författarna påstår att så inte är fallet. Bjørgo är inte till fullo överens med författarna om att de som hyser främlingsfientliga tankar kommer från dåliga familjeförhållanden. De intervjuade rektorernas uppfattningar är skilda, men de tror främst att det är ungdomar från dåliga familjeförhållanden som hyser dessa åsikter. I vår studie framkommer det till stor del att rektorerna tror att ungdomarna får sina åsikter från sina familjer. Detta medför att idén kanske inte stämmer om att det främst är ungdomar från dåliga familjeförhållanden som blir främlingsfientliga. Själva så tror vi att främlingsfientligheten kommer från personer i ens närhet. Det är ungdomar som är osäkra som dras till främlingsfientliga grupper. Dessa ungdomar tror vi från början söker efter vänskap. Här kan vi se en tydlig koppling till det Wigerfeldt och Bjørgo har kommit fram till i sin forskning.

Ett antal rektorer berättade att lärarna regelbundet under lektionerna tar upp sina elevers olika kulturer på olika sätt, både den svenska och övriga kulturer som är representerade på skolan. De pratar om landet, lagar olika maträtter och lär sig uppskatta varandras olikheter. Det är främst på skolor med en hög andel invandrare som eleverna får ta del av varandras kulturer på ett levande sätt. Vi har i våra intervjuer sett en tydlig likhet med Böhm's (1993) forskning. Böhm föreslår att man i skolan skall stärka elevers självkänsla för att motarbeta rasismen genom att lära ut mer om den svenska kulturen i skolan. Böhm tar också upp att vi i skolan måste bekämpa generaliseringar och fördomsfulla myter genom diskussioner om vår svenska kultur men även andras kulturer. Alla de intervjuade rektorerna arbetar för att andra kulturer ska presenteras och levandegöras i skolan. Vi tror i likhet med Böhm och rektorerna att det är angeläget att man som lärare ger eleverna inblick i olika kulturer för att motverka främlingsfientlighet. Det är också viktigt att diskutera varför olika kulturer ser ut på olika sätt.

På de skolor vi undersökt arbetar man aktivt mot främlingsfientlighet integrerat i alla skolans ämnesområde och då främst i de samhällsorienterande ämnena. Blomgren kom i sin undersökning år 1999 fram till att skolor har en tendens att göra punktinsatser när det inträffat någon allvarlig situation av främlingsfientlig karaktär. Vi ser en tydlig skillnad mellan vad Blomgren skrev och vad rektorerna säger idag. Skillnaden mellan vårt och Blomgrens undersökningsresultat kan bero på att det gått snart tio år sedan hon gjorde sin forskning. För tio år sedan var det större problem med främlingsfientligheten i Västra Götalandsområdet än vad det är idag. Vi kan se att utvecklingen på att skolorna har gått framåt, arbetet mot främlingsfientlighet har blivit mer individanpassat och integrerat i elevernas undervisning.

Samtliga undersökta skolor har en likabehandlingsplan där kränkande behandling omnämns. I Rädda Barnens undersökning från 2002 framkommer det att samtliga undersökta skolor har en handlingsplan mot mobbning och annan kränkande behandling. 64 % av de undersökta skolornas handlingsplaner innehåller inte delar specifikt om rasism och främlingsfientlighet. Samma mönster finns i vårt resultat då samtliga undersökta skolor har en likabehandlingsplan men ingen av skolorna har någon specifik handlingsplan mot just främlingsfientlighet eller rasism. Sedan år 2006 är en handlingsplan mot mobbning och kränkande behandling obligatorisk för skolor vilket visar att detta tagits i bruk. (Regeringen 2)

Raundalen och Lorentzen (1996) framhåller att det är okunnighet som gör barn och ungdomar till rasister. De vill att man ska arbeta mycket med skolans handlingsplan för att kunna göra eleverna medvetna. Författarna vill att skolorna ska ha en specifik handlingsplan mot rasism och främlingsfientlighet vilket även en av de intervjuade rektorerna har uttryckt att denne vill ha. (Intervju, Rektor 3) En annan rektor sade att det finns en övertro på att producera planer, att det inte behövs handlingsplaner för alla områden. Det är enligt rektorn bättre att satsa den tid och energi det tar att upprätta en handlingsplan på att istället undervisa eleverna. (Intervju, Rektor 6) Här finns det både likheter och skillnader mellan vår studie och Raundalen & Lorentzens. Likheten består i att motarbeta främlingsfientlighet bland elever och att det numera finns en likabehandlingsplan. Skillnaden ligger i att skolorna inte har någon handlingsplan specifikt för främlingsfientlighet och rasism. Det har uttryckts bland rektorerna att de skulle vilja ha en sådan, dock så har inte alla de rektorer vi intervjuat uttryckt detta. Vi hade gärna sett att alla skolor har en handlingsplan och en beredskapsplan mot främlingsfientlighet likt den Raundalen och Lorentzen arbetat fram. Dessa vore bra vid hastigt uppkomna situationer vilka behöver hanteras på ett adekvat sätt.

Enligt Stephan Rapp (2001) kan inte rektorerna leva upp till det som är reglerat i skollagen. De rektorer vi har intervjuat anser att de arbetar med och har tillräcklig kunskap om styrdokumentet. Vi har inte undersökt hur rektorerna arbetar med styrdokumentet djupgående, om vi hade gjort det så kanske vårt resultat blivit annorlunda. Vi kan med vårt undersökningsmaterial se att det inte stämmer överens med Rapps forskning. Skillnaden mellan vår undersökning och Rapps forskning kan eventuellt härledas till storleken på vårt undersökningsmaterial och till att vi inte har undersökt exakt samma fenomen.

Vi har kommit fram till att det finns mer främlingsfientlighet på skolor med lite invandrare än på skolor med mycket invandrare. Detta grundar sig i rädsla för det "okända" menar rektorerna. Vår studie har påvisat vissa likheter med tidigare forskning men även en del skillnader. Studien har bidragit med att visa att främlingsfientligheten i nuläget är på nedgång, åtminstone i det område vi gjort vår undersökning. Skolan har idag istället mer problem med

det hårda språket som eleverna använder både mot varandra men även mot lärare. Gränsen för vad man får kalla varandra har tänjts ut.

Vi använde oss utav en kvalitativ metod, som vi tidigare redovisat. Vårt metodval kändes naturligt eftersom vårt syfte var att studera – och jämföra hur ett antal rektorer hanterar främlingsfientliga idéer och yttringar i skolan. Den kvalitativa metoden starka sidor var att vi med hjälp av öppna frågor kunde få ut så utförliga och djupa svar som möjligt. En kvantitativ undersökningsmetod hade inte kunnat ge oss den utförliga information vi var ute efter i vårt arbete.

Vi vill föreslå området för fortsatt forskning då vi tror att resultatet skulle kunna bli annorlunda beroende på när och var man gör undersökningen. Man skulle kunna göra exakt samma undersökning fast vid tidpunkten innan ett riksdagsval och då ta reda på om man hade fått ett annorlunda resultat. Flertalet rektorer har sagt att främlingsfientliga organisationer kanske är mer ute och rekryterar inför valen. Ett annat intressant område för fortsatt forskning är att göra en liknande undersökning bland rektorer på gymnasieskolor. Vi känner efter denna undersökning att de främlingsfientliga organisationerna kanske riktar sig mer till de äldre eleverna, som flertalet rektorer också kommenterat. Kanske hade resultatet blivit helt annorlunda i en undersökning bland rektorer på gymnasieskolor.

Avslutningsvis vill vi säga att det varit oerhört intressant att få chansen att göra den här studien. Studien har hjälpt oss att bli mer förberedda inför vårt framtida yrkesval då vi fått insikt i hur rektorer hanterar främlingsfientlighet. Vi har fått en hel del idéer för hur vi själva kan agera för att göra elever medvetna om varandras kulturer. Vi har även fått en känsla för att man måste vara vaken för om främlingsfientliga idéer sprids bland eleverna och att man måste ta tag i det så fort det dyker upp.

Referenser

Tryckta källor:

Bjørge, T. (1997). *Racist and Right-Wing Violence in Scandinavia: Patterns, Perpetrators, and Responses*. Tano Aschehoug: Otta.

Blomgren, A-M. (1999). *Vad gör samhället? Offentlig politik mot rasistiskt och främlingsfientligt våld i Vänersborg, Trollhättan och Uddevalla*. Edsbruk: Ceifo.

Böhm, T. (1993). *Inte som vi: Psykologiska aspekter på främlingsfientlighet och rasism*. Stockholm: Natur och Kultur

Fjellström, R. (2006). *Lärarens yrkesetik*. Lund: Studentlitteratur.

Gaspard, F. (1995). *A Small City in France – A socialist mayor confronts neofascism*. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Danmark: Studentlitteratur.

Larsson, S., Ekman, M. (2001). *Sverigedemokraterna- den nationella rörelsen*. Stockholm: Ordfront förlag.

Lpo94 (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94*. Stockholm: Fritzes.

Rapp, S. (2001). *Rektor – garant för elevers rättssäkerhet?* Sollentuna: Universitetsbibliotek.

Raundalen, M., Lorenzen, G. (1996). *Barn och rasism*. Lund: Studentlitteratur.

Rädda Barnen (2002). *Några hakkors bakom gymnasalen - om främlingsfientlighet och rasism i svenska skolor*. Stockholm: Tryckoffset.

Wigerfeldt, B., Wigerfeldt A.S. (2001) *Rasismens yttringar – Exemplet Klippan*. Lund: Studentlitteratur.

Internet:

Aftonbladet: <http://www.aftonbladet.se/kultur/huvudartikel/article77303.ab>

Etikregler för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning:
<http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf>

Lpo94: <http://www.skolverket.se/sb/d/468>

Länsstyrelsen: <http://www.o.lst.se/o/amnen/Integration/Diskriminering/Definitioner.htm>

Läroplan, Samhällskunskap:

<http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?sprak=SV&ar=0607&infotyp=24&skolform=11&id=3887&extraId=2087>

Nsf 1: <http://www.nsf.nu/skolarbete.html>

Nsf 2: <http://www.nsf.nu/punktprogram.html>

Sverigedemokraterna: www.sverigedemokraterna.se

Regeringen 1: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/21/13/fe55c055.pdf>

Regeringen 2: <http://www.skolverket.se/sb/d/1320/a/5664>

Regeringsformen: http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended_____6074.aspx

Sveriges Radio 1:

<http://www.sr.se/cgi-bin/sisuradio/nyheter/amnessida.asp?programID=185&Nyheter=1&grupp=3455&artikel=876546>

Sveriges Radio 2:

http://www.sr.se/jonkoping/nyheter/sokresult.asp?first=1&last=20&from_date=1990-01-01+00%3A00%3A00&to_date=2008-04-30+19%3A01%3A46&page=1&intUnitID=203&programID=203&nyheter=&Artikel=2028670&strSearch=nazism+skolor

Sveriges Riksdag: http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_____1527.aspx

Skollagen:

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&dok_id=SFS1985:1100&rm=1985&bet=1985:1100

Yttrandefrihetsgrundlagen: http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_____5561.aspx

Intervjuguide (Bilaga 1)

Vad anser du vara främlingsfientlighet?

- Har ni problem med främlingsfientlighet på skolan?
- Finns det främlingsfientligt klotter? Berätta
- Finns det elever som bär främlingsfientliga symboler på sina kläder i skolan? Hur hanteras detta?
- Har det kommit någon främlingsfientlig organisation som har tagit någon kontakt med eleverna/personalen på er skola under skoltid?
- Var går gränsen för vad man får säga eller göra i skolan?

Hur yttrar sig främlingsfientlighet?

- Var tror du att främlingsfientlighet hos ungdomar kommer ifrån? Elever med främlingsfientliga åsikter, främlingsfientliga organisationer eller något annat?
- Enligt debatten i media så ökar främlingsfientligheten, stämmer detta enligt din uppfattning?
- Vad bör man göra åt främlingsfientlighet?
- Vad gör man för att bekämpa främlingsfientligheten?
- Vad får man göra för att bekämpa främlingsfientlighet?

Hur skulle ni agera i fall främlingsfientligheten på skolan skulle bli ett problem?

- Var går gränsen mellan yttrandefrihet och de demokratiska värderingar som skolan skall verka för?
- Anser du att du arbetar med och använder de lagar och förordningar som finns för skolan kontinuerligt?
- Har ni en handlingsplan mot mobbning och annan kränkande behandling? Hur används den? Innehåller den specifikt delar om rasism och främlingsfientlighet? Om inte, anser du att det borde funnits i förebyggande syfte?

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se